

ארץ ישראל - ומדינת ישראל

הרב בצלאל גנז

גם מרן הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל כותב על התקופה (במכתבו לרב פישל סופר זצ"ל - מובא בהאיש על החנוכה ח"ב ענ' 145):

"ועל דבר השאלה, אומר אני בוודאי הגיע השעה שיתעוררו בעלי היכולת ליתן לב להישוב בקדש. אם כי מאז לבם של ישראל עם הקודש הומה לחיבת הקודש, לא היה כי אם לתמוך באותם המעשים השרידים שנתנו לבם לעלות בקדש. אבל לשום לב להרבות הישוב בקדש, בזה כנראה לא התעוררו וכו'."

הגם כי 'אגודת ישראל' עשו למעשה בזה, והתעוררות גדולי גאוני פולין נ"י עשה רושם גדול וכו', וכמו כן יעשו כל המתנדבים בעם בזה. לבור מתוכם אנשי מדע היודעים פרק בדרך ארץ, ולהתבונן בענין הקדוש הזה וכו'."

וכנראה התקיים בנו "אם תעירו ואם תעוררו וכו' עד שתחפץ". והנראה שהחפץ הזה, התעוררות עליון."

האמת ההיסטורית היא, שהיהדות החרדית התלבטה אז (בתחילת ההתעוררות) כיצד להתייחס לתופעה.

מצד אחד, היה מונח אצל כל יהודי חרדי, שסיום הגלות תלוי בתיקון שהביא לתחילתה, ומכיון שהחלה מהסיבה של 'מפני חטאינו גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו', ממילא מוכרח, שסיומה של הגלות (ובכלל זה הסיבה לארץ ישראל) קשורה להטבה במצב הרוחני, שיביטל בפועל את הסיבה שגרמה לגלות. כאשר ההתעוררות אינה נובעת ממניעים של עול תורה ומצוות (עכ"פ בחלק המוביל והמנהל), כיצד יתכן שיצמח מכך דבר טוב, כאשר כל כוונתם היא לבנות עם ומדינה המנותקים מהקב"ה ומתורתו. וכך אכן סברו חלק מגדולי ישראל (ובתוכם רבותינו הגאונים רבי חיים סולובייצ'ק מבריסק, רבי אלחנן וסרמן והאדמו"ר מסאטמר, זכר כל הצדיקים לברכה, ועוד).

מצד שני, כאשר פתאום נוצרה מציאות מעשית ופוליטית, שאומות העולם מוכנים להחזיר את ארץ-ישראל לידי בעליה היהודים, ויהודים רבים מתעניינים בכך, נשאלת השאלה כיצד אפשר להתעלם מהתפתחות זו.

וכן כתב מרן הנצי"ב מוואלוז'ין זצ"ל (קובץ 'שיבת ציון חלק שני ענ' 5):

"וכמו שהיה בימי עזרא הסופר שקבץ איזה אלפים בבבל מכל סוגי בני אדם, גדולי תורה יראי ה' וגם מאותם האנשים נושאי נשים נכריות אשר היו מורגלים בחילול שבת ולא ידעו את התורה כלל. כל אלו נתקבצו והכינו ישוב הארץ בערים, עד שאח"כ נתמלאה הארץ מבניה. וכן עלינו להתעורר לקול רצון ה' הנשמע מקצה העולם ועד קצהו. בכל מקום אשר אחינו מפחדים שם נדחים ונענים, לעשות מה שבידינו מעט או הרבה ובכל סוגי בני ישראל. ועל המקובצים לעלות להושיב את א"י ולבנותה ולנטוע בה כל עץ מאכל. ועל כולם יתקיימו דברי עזרא הסופר (עזרא ח כב): 'יד א-להינו על כל מבקשיו לטובה'. והייתה ידו יתברך שמו עמנו להגדיל פעולת ישראל בכל מקום שנקבצים לזו התכלית ולהרחיב חוג מבטינו מן המצר על ישוב ארץ אבותינו וישמח לבבנו."

עוד כתב הנצי"ב (שם ענ' 17): **"ואין לנו לחשוב מחשבות, כי ראוי היה הדבר הגדול הזה באופנים אחרים, כאשר מצויר בדעות בני אדם וכו'. כי באמת אין לחוות דעה את ה', וכאשר אמר ישעיה הנביא - 'כי לא מחשבותי מחשבותיכם, ולא דרכיכם דרכי'."**

כן הייתה גם דעתו של האדמו"ר האמרי אמת מגור על התקופה (כפי שהובאה במכתב בנו האדמו"ר הבית ישראל מחורף תשי"ח בפרץ המלחמה בארץ ישראל אחר

בתקופה זו, בה מציינים 75 שנה להקמת המדינה היהודית, אולי מן הראוי לתת לב ליחסינו למציאות זו, עליה נתנה היהדות החרדית את דעתה באופן שכמעט ולא היה לו תקדים היסטורי, בין בהתייחסות של גדולי ישראל, בין בהתייחסות של מאמרי השקפה בעיתונות החרדית, ובין בשיחות של מחנכים ובדברים שבין איש לרעהו.

נחזור על הראשונות.

לפני כמאה וחמישים שנה, החלה התעוררות בלב יהודי הגולה להעלות את ענינה של ארץ ישראל על סדר היום. (למען האמת ההיסטורית, ההתעניינות המעשית בארץ ישראל באופן רחב יותר משל יחידים - שזה תמיד היה - התחילה עוד קודם, בשנות תקמ"ח בעליית הרמ"מ מוויטבסק והחסידים, ואח"כ בתק"ע בעליית תלמידי הגר"א, אלא שדבר זה עדיין לא גרם להתעוררות מעשית בצורה נרחבת בעם ישראל).

הסיבות הטבעיות שגרמו לכך (כגון ההתעוררות הלאומית הכללית בעולם או רדיפות היהודים על-ידי הגויים) אינן בעלות נפקא מינה כל-כך לנושא מאמרו. המציאות היא שמאז והלאה החלה אותה התעוררות, שתחילתה בתנועה שנקראה 'חובבי ציון', ואח"כ התפתחה לתנועה הציונית.

ובמקביל, אמנם בפרופיל הרבה יותר מצומצם, הייתה גם הצטרפות של היהדות החרדית, אמנם לא במסגרת התנועה הציונית, אלא במסגרת 'אגודת ישראל', כמו שכותב האדמו"ר האמרי אמת מגור (אסף מכתבים ענ' עה):

"בטח כבר ידעתם, כי בוועידה על האסיפה של מועצה"ת החליטו שהאגודה תעסוק בעבודה ממשית בכל המקצועות בישוב א"י מבלי הבט על התנאים הפוליטיים המתחלפים ובאים. וכן הוא באמת דעתי, אשר מצוות ישוב א"י שצטוינו בתורתנו הקדושה אינה דבר התלוי בזמן, רק ביכולת והאפשרות. ולכן גם עתה צריכים להשתמש בהאפשרות של עכשיו, ולעבוד בכל עוז. כי בריבוי החרדים תתגדל השפעתם שמה. זה יגרום קדושת הארץ."

כן ידועה תכניתו של הגרע"י שלזינגר זצ"ל לכוון מדינה יהודית ע"פ התורה, והוא כתב תכנית שלמה ומסודרת להוצאת העניין לפועל (תכנית שעליה התבטא האדמו"ר זצ"ל מקלויזנבורג (מובא בלפיד האש ח"ב ענ' תסז), שלו הייתה היהדות החרדית מאמצת אותה, הרווח היה בכפליים. גם כל פניה של א"י היו אחרות לגמרי, וכדבר האדמו"ר מגור - 'שבריבוי החרדים תתגדל השפעתם' וגם היו ניצולים מליונים מהשוואה.

ידועים גם דבריו של מרן הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל בבטאון 'אגו"י העולמית, 'הדרך', (הובא בספר 'דרך עץ החיים' ענ' 337) -

"הפעולה הממשית בארצנו הקדושה, אשר כולנו מחויבים בה, מלבד שכל עבודה מעשית תהיה תשועה וגאולה לארצנו הקדושה, אשר כל משהו פעולה בה היא מצווה רבה וגדולה. א"כ נשאלה נא את עצמנו שאלה פשוטה: מדוע לא עשינו אנחנו האורטודוקסים (החרדים) לבד? הנה אין אנחנו מסכימים לאגודה 'המזרחית' אשר הינה רק כמפלגה בתוך כלל האגודה הציונית, ונותן חומר ובנין לכל שרירות לבם של הציונים החפשיים."

עכ"פ הקושיא במקומה עומדת: למה לא עשו הרבנים בעצמם?"

ההצבעה בא"ס - הובא בספר 'פאר ישראל' עמ' רנט במענה לשאלת חסידים בחו"ל על דעת האמרי אמת על התקופה).

"האמת היא, שכבר לפני חצי שנה אמר את מאמר חז"ל המובא בירושלמי ברכות - 'כך היא גאולתו של ישראל קמעא קמעא', פירוש מעט מעט, כמו השחר שזורח מעט".

ואכן, בתרצ"ז באסיפת מועצת גדולי התורה, סערה המועצה בין דעות גדולי ישראל כיצד להתייחס להקמת המדינה הציונית ולהצעת חלוקת ארץ ישראל בין היהודים לערבים. המחלוקת נטשה בין אלו מהגדולים שסברו, שעלינו להתנגד ולשלול הקמת מדינה שלא תתנהל על-פי תורה, לבין אלו שסברו, שלמרות שלא לזה יחלנו וצפינו, אין לנו אפשרות לשלול את קבלת ארץ-ישראל חזרה ליהודים מידי הגויים, וגם אין לנו רשות להסכים לחלוקתה!

וכבר היה לעולמים, כעדות חז"ל על השיבה לארץ ישראל אחר גלות בבל, שכנסת ישראל באה ב'טענה' כביכול לקב"ה. וכך דרשו על הפסוק "דודי שלח ידו מן החור" (בשיר השירים רבה ג).

"אמר ר' אבא בר כהנא: וכי מה טיבו של חור זה? להיות מגדל שרצים. אלא כך אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה: כל ניסים שעשית לי ע"י כורש, לא היה מוטב לעשותן לי ע"י דניאל, ועל ידי אדם צדיק?"

ואעפ"כ-מעני המו עליו".

שנתיים לאחר מכן פרצה מלחמת העולם השנייה, ואתה השואה, ומה שהיה קודם - כבר לא היה עוד.

באירופה, כבר לא היה לשארית הפליטה מה לחפש. החלק הארי של שארית הפליטה עלה לארץ-ישראל.

השלטון כאן היה שלטון של הסוכנות, שהוציאה לפועל את תכניתה. הם היו הרוב פה, ובידם היה הכח הפוליטי. הם יסדו את המדינה ועצבוה לרוחם, מתוך תקוותם, שכל עם ישראל יהפך לצדם. הם פעלו לשם כך בכל כוחם ובכל האמצעים שעמדו לרשותם. מצד אחד פתחו את שערי ארץ-ישראל לכל יהודי העולם, ומאידך - עשו מה שעשו לרבים מהעולים, והדברים ידועים, כואבים ומקוממים.

רבים מגדולי ישראל חששו, שחלילה, יעלה זממם בידם, ותכניתם לעקור את התורה או לכל הפחות לצמצם את כוחה והשפעתה עד למינימום - תכנית זו תצלח בידם, והדור הצעיר כבר ימנה עליהם. החשש היה חשש אמיתי, כשבמציאות, הצלחת עוקרי התורה הייתה בשיא, ורבים טובים מהנוער החרדי המועט וחסר ההגנה באותם ימי הראשית אכן נסחפו לים הגדול.

אולם כעת נבחן את הדברים במבט לאחור ובמבחן התוצאה, לאחר שבעים וחמש שנה, ונשאל לאיזה כיוון נסעה ספינת עם ישראל, והאם זממם של בן-גוריון, ומפא"י והשמאל עלה בידם.

הצדדים השליליים, ידועים. אין צורך לפרטם, הלא הם כתובים על עיתוני התקופה החרדיים.

אבל נדמה, כי לא שמנו לב כי "רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום". ואתם חשבתם עלי רעה, א-להים חשבה לטובה. וגזירה עבידא דבטלה.

אמנם לאכותבנו, בן דוד ומלכותו עדיין לא שבו, בית המקדש עדיין לא מתנוסס בראש הרים, שופטינו ויועצינו מבית הדין הגדול עדיין לא חזרו ללשכת הגזית, ואיננו מוותרים ואיננו שוכחים שום פרט מההבטחות הגדולות שהבטיחנו אבינו.
אבל, ואת האבל הזה אי-אפשר לבטל במחי יד -

ארץ-ישראל נבנתה והתנערה משוממותה, אשר היתה הסימן העיקרי של הגלות במשך קרוב לאלפיים שנה, והחלה לתת פירותיה חזרה לבניה בונה, לאחר שעצרה את כחה לכל מי מאומות כעולם שנסה להאחז כאן. אי אפשר שלא להזכר במאמר רבי אבא (סנהדרין צז), שכשהארץ נתן פירותיה בעין יפה - אין לך קץ מגולה מזה, ככתוב (יחזקאל לה ח) - "ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא".

מדי לילה מתקיימת נבואת ירמיה - **"עוד ישמע בערי יהודה ובחצות ירושלים קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה".**

מתקיימות נבואות יחזקאל (לז) -

"כה אמר ה' א-להים ביום טהרי אתכם מכל עוונותיכם והושבתי את הערים ונבנו החרבות. והארץ הנשמה תעבר, תחת אשר הייתה שממה לעיני כל עובר. ואמרו הארץ הלזו היתה כגן עדן והערים הנשמות והנהרסות בצורות ישבו.

כה אמר ה' א-להים עוד זאת אדרש לבני ישראל לעשות להם ארבה אותם כצאן אדם. כצאן קדשים כצאן ירושלים במועדיה, כן תהיינה הערים החרבות מלאות צאן אדם, וידעו כי אני ה'".

וכן נבואת זכריה (ח) -

"כה אמר ה' צב-אות עוד ישובו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים ואיש משענתו בידו מרב ימים. ורחובות העיר ימלאו ילדים וילדות משחקים ברחובותיה".

כה אמר ה' צב-אות כי יפלא בעיני שארית העם הזה בימים ההם גם בעיני יפלא".

(וראו להעיר, שעל פקידת שרה נאמר "היפלא מה" דבר", אבל שיבת ציון היא 'פלא' גם בעיני ה', כביכול).

הגלויות מתקבצות והולכות, עד שכבר חצי מעם ישראל הידוע לנו כבר שב לארץ אבותיו.

היהדות החרדית ושומרת התורה "פרחה עלתה נצה, הבשילו אשכולותיה ענבים". בתי חינוך לרבנות ילדי ישראל לבנים ולבנות על טהרת הקודש, ישיבות לאין מספר ובתי יעקב לבנות. פריחת לימוד תורה בכמויות שלא ידענו מעולם בארצות הגולה. בשיבת מיר לבדה לכאורה ישנם יותר לומדי תורה מכל לומדי התורה בכל הישיבות יחדיו בערב השואה באירופה!

ארץ-ישראל הפכה למקום התורה הגדול בעולם מאז החורבן, ו"מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים". כל זאת נבנה על התשתית שהכינו כאן אלו, שכוונתם היתה להיפך הגמור.

ולמרבה הפרדוקס, המדינה הציונית היא 'המחזיק תורה' הגדול בעולם, ולא בגלל שהיא מעוניינת להיות כזו, אלא אדרבה - על אפה ועל חמתה.

התברר למפרע, שכל יהודי, תהא דרגתו הרוחנית אשר תהא, מהחרדי השמור ביותר ועד זה שעדיין אינו זוכה לשמור תורה ומצוות - עצם עובדת היותו בארץ-ישראל היא ערובה לחייו הרוחניים.

מצב היהדות החרדית בארץ הקודש הוא טוב לאין ערוך ממצב היהדות החרדית בחו"ל בכל פרמטר שמסתכלים עליו, כידוע לכל המכיר את המציאות (מדובר כמובן על הכלל, יחידים היוצאים מהכלל מחמת סיבות אישיות יש בכל מקום).

אבל גם לאלו (ואולי בעיקר להם) שעדיין אינם שומרים תורה ומצוות, על אחת כמה וכמה שמציאות המדינה היהודית היא ערובה להשארותם כחלק מהעם היהודי.

בחוץ לארץ ההתבוללות הולכת ומעלימה חלקים גדלים והולכים של העם היהודי, כשאין שום דבר שמחזיק אותם כיהודים (ולמען האמת, אם יש להם משהו שעדיין מזכיר להם את יהדותם, הרי זה אזכורה המתמיד בחדשות של מדינת ישראל). ואילו כאן בארץ, רובם של היהודים קשורים - אמנם זה פחות וזה יותר - לקיום המצוות. ברית מילה כולם עושים, ביום הכיפורים רובם ככולם צמים, הם גם אוכלים כזית מצה בליל פסח, שומעים שופר בראש השנה, ואם הצליחו להגיע אליהם שלוחי חב"ד בסוכות, הם גם יטלו ארבעה מינים. אין כמעט אחד שהוא קרקפתא דלא הניח תפילין בימיו, ורובם ככולם נישאים כדת משה וישראל, וכמובן - עם יהודים, מה שלדאבוננו קשה לומר על בני חוץ לארץ.

אלו אינם דברים של מה בכך. מצב היהודים שחיו ערב השואה היה כזה, שמליונים מהם ירדו לארץ הזהב באמריקה ונעלמו כליל, מליונים נבלעו בקומוניזם מרצון או מאונס ואבדו מתוך הקהל, רבים נסחפו סתם להשכלה וחילוניות ולתנועת הבונדיסטים, שהייתה אנטי-
ממכים לכולם כיום חמישי ל"ז באייר כעבר, כנניי האומה בירושלים, החל מ-18:30. פרטים נגזר

1 הערת המערכת - ראו לציון, כי הדעה, ולפיה אין לנו רשות להקים מדינה יהודית לפני ביאת המשיח גם אם תתנהל על-פי התורה בשל 'איסור שלוש השבועות' - דעה זו לא נשמעה כלל במועצה, וכל היותו נוסב סביב השאלה אם ראי להקים מדינה יהודית, הגם שלא תתנהל על-פי תורה בשלב הראשון.